

Pieniądz elektroniczny w obcych systemach prawnych

Tomasz R. Smus

UWAGI OGÓLNE

Rozwój Internetu, zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych w 1969 roku, nim stał się siecią globalną, dostępną dla wszystkich zainteresowanych, przeszedł swoistą rewolucję – od sieci internetowej, wykorzystywanej w celach wojskowych – po edukacyjną, wykorzystywaną w ośrodkach uniwersyteckich. Dynamiczny rozwój Internetu sprawił, iż zaczęły się pojawiać wyobrażenia związane z wykorzystaniem sieci w handlu elektronicznym (*electronic commerce*), bądź ogólniej w elektronicznym biznesie (*electronic business*).¹

Współczesne wykorzystanie elektronicznych mediów umożliwia nowoczesnemu biznesmenowi nie tylko dostęp do reklamy na stronach internetowych, ale także dokonywanie w sieci bezpośrednich transakcji handlowych, niosących takie same konwencje prawne, jak w rzeczywistym świecie gospodarki. Elektroniczne metody płatnicze umożliwiają więc sprzedaż i kupno towarów oraz usług bezpośrednio w Internecie, ale także i *on-line*.

Na szczególną zatem uwagę zasługuje elektroniczna forma płatności, która szczególnie dziś² znów zaczyna odgrywać znaczącą rolę w stosunkach handlowych, a jest nią elektroniczny pieniądz.

¹ „Electronic commerce i electronic business” W ten sposób określa się uprawianie handlu za pomocą nowych elektronicznych mediów, w tym Internetu. Więcej zobacz R. Grimm, Gateway [w:] Electronic Commerce, DuD (*Datenschutz und Datensicherheit*) 1997, s. 420.

² Po pęknięciu tak zwanej *internetowej banki* w 2001 roku, wiele prognoz szybkiego rozwoju i komercjalizacji stosunków przez Internet, nie spełniło się. Dziś obserwujemy ciągły wzrost kontraktów zawieranych za pośrednictwem i w Internecie, co skłania do postawienia założeń, że po początkowych, nieudanych fazach i próbach wprowadzenia pieniądza elektronicznego na szerszą skalę, doczekamy się niebawem sprawnie działającego systemu takiego jak na przykład tak zwana *nowa elektroniczna portmonetka* wprowadzanego od 1.01.2005 r. dzięki Visa i Mastercard. Więcej na ten temat: J. Gołaczyński [w]: Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym, Pod red. J. Gołaczyńskiego Warszawa 2005, s. 131.

Przystosowanie Internetu do prowadzenia działalności handlowej i jej rozpowszechnianie, wymagało na państwach EU podjęcia kroków, mających na celu uregulowanie zasad prowadzenia sieciowej działalności biznesowej.

Parlament Europejski przy współudziale Rady Europy wypracował 18.09.2000 r. Dyrektywę 2000/46/WE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością (zwaną dalej Dyrektywą lub Dyrektywą pieniądza elektronicznego) regulującą w obrębie państw członkowskich instytucje *e-pieniądza* w ramach *acquis communautaire*. Ujednoliciła ona zakres podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz formułowała sposób nadzoru nad działalnością tychże instytucji.

W ramach prezentacji problematyki pieniądza elektronicznego warto przybliżyć regulację w Austrii i Niemczech oraz w Unii Europejskiej, co pozwoli nam zauważyć problemy lub niejasności, z jakimi borykają się zagraniczne systemy prawne w tej materii, jak i również ukazać, jak inne ustroje prawne radzą sobie z nowymi stanami faktycznymi postępu technologicznego.

I CZ. UREGULOWANIE PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO W AUSTRII

Prawne aspekty regulacji instytucji *e-pieniądza* w Austrii znajdziemy w ustawie o bankowości (dalej *BWG*)³ z 1993 r. oraz ustawie o pieniądzu elektronicznym (dalej *E-GG*)⁴ z 1999 r. Już w § 1 ust. 1 *BWG* stwierdzono, że wydawanie pieniądza elektronicznego jest czynnością bankową (*Bankgeschäft*). Można byłoby przypuszczać, że sama definicję pieniądza elektronicznego znajdziemy w ustawie o pieniądzu elektronicznym (*E-GG*) lecz ustawodawca postanowił uregulować tą kwestie w ustawie o bankowości (*BWG*) w § 2 cyfra 57: na jej podstawie pieniądzem elektronicznym jest więc wartość pieniężna (*Geldwert*) zapisana na elektronicznym nośniku (*Datenträger*), który jest przyjmowany w innym punkcie niż jego wydanie.⁵ Pieniądz

³ Ustawa o bankowości – *Bundesgesetz über Bankwesen (Bankwesengesetz, BWG)*, BGBl nr 532, 1993.

⁴ *E-Geld-Gesetz*, Ustawa o pieniądzu elektronicznym – *E-Geld-Gesetz*, BGBl. I nr 190, 1999, która weszła w życie 2.4.2002 roku.

⁵ § 2 cyfra 57 *BWG*: *Elektronisches Geld (E-Geld): gegen Eintausch von „kleinen“ Geldbeträgen auf elektronischem Datenträger gespeicherter Geldwert, der von anderen Unternehmen als der ausgebenden Stelle als Zahlungsmittel akzeptiert wird. Der auf elektronischen Datenträgern gespeicherte E-Geldwert darf pro Kunde und E-Geld-Institut (§ 1 E-Geldgesetz) den Betrag von 2 000 Euro nicht überschreiten. Der Eintauschpreis darf nicht geringer sein als der Wert des ausgegebenen E-Geldbetrages. Die Entgegennahme des Geldbetrages stellt dann keine Entgegennahme von Einlagen oder anderen rückzahlbaren Geldern im Sinne von Artikel 3 der Richtlinie 2000/12/EG o-der das Einlagengeschäft gemäß § 1 Abs. 1 Z 1 dar, wenn der entgegengenommene Betrag un-mittelbar gegen E-Geld eingetauscht wird. E-Geld fällt nicht unter § 1 Abs. 1 Z 6; E-Geld ist kei-ne Einlage und fällt nicht unter § 93 Abs. 2 und 2a;*

elektroniczny (*E-Geld*) jest wartością pieniężną zapisana na elektronicznym nośniku za wymienione małe wpłaty pieniężne. Wartość pieniężna jest akceptowana jako środek płatniczy (*Zahlungsmittel*) przez innych przedsiębiorców⁶, niż tylko tych, gdzie ta wartość została wyemitowana. Pieniądz elektroniczny może funkcjonować jako wartość zapisana na karcie lub zaistnieć jako taka sama wartość na innym nośniku danych.⁷ Do jego szczególną zalet należy zaliczyć możliwość płacenia małych kwot (poczynając od jednej setnej euro).

Użyty w E-GG⁸ termin „małe sumy” („*kleinen*” *Beträgen*”) nie został uregulowany w Dyrektywie o pieniądzu elektronicznym⁹. Ministerialny projekt ustawy o pieniądzu elektronicznym nie dawał żadnych bliższych objaśnień, co rozumie się pod pojęciem „małe kwoty”. W opinii co do projektu żądano skonkretyzowania pojęcia ilościowego. W projekcie rządowym zaproponowano włączenie w brzmienie ustawy przepisu o maksymalnej „ładowności” nośnika pieniądzem elektronicznym do limitu w wysokości 2000 Euro na klienta i włączono, co tak uczyniono w obecnym brzmieniu ustawy.

Wpłacony pieniądz gotówkowy nie może być mniejszy niż wartość wydawanej sumy (*Eintauschpreis*) pieniądza elektronicznego. Wpłacana kwota pieniądza jest bezpośrednio wymieniana na pieniądz elektroniczny. Zabronione jest przekazywanie części pieniądza na wkłady albo wymiana zwrotów pieniężnych na pieniądz elektroniczny. Przy nabywaniu pieniądza elektronicznego dokonywanego poprzez wpłaty gotówkowe nie obowiązują zasady jak przy zakładaniu (*ustanawianiu*) wkładów pieniężnych w znaczeniu § 1 ust. 1 pkt 6 BWG¹⁰ przy kartach kredytowych i czekach podróży.

Pieniądz elektroniczny posiada wspólną cechę z pieniądzem gotówkowym. Jest nią mianowicie możliwość anonimowego płacenia. Zapłata pieniądzem elektronicznym może zostać przeprowadzone bez zakładania i użycia konta w instytucji kredytowej (*Kreditinstitut*) do rozliczeń pieniądza elektronicznego oraz podawania nazwiska lub innych znaków identyfikujących.

Pieniądz elektroniczny jest wielofunkcyjnym środkiem płatniczym, który może zostać używany przez wszystkie przedsiębiorstwa, które go zaakceptują. W porównaniu do jednofunkcyjnego środka płatności, jakim jest na przykład karta telefoniczna lub bony towarowe¹¹.

⁶ Więcej na temat przyjmowania pieniądza elektronicznego jako środka płatniczego przez przedsiębiorców innych niż wydawca w Polsce, popatrz i porównaj T. Targosz [w:] P. Podrecki, *Prawo Internetu*, Warszawa 2004, s. 279

⁷ Więcej popatrz R. Heidinger, [w:] A. Wiebe, *Internetrecht. Zivilrechtliche Rahmenbedingungen des elektronischen Geschäftsverkehrs*, Wiedeń, Nowy Jork 2004, s. 237 i następne. Tamże mogą to być szeroko rozpowszechnione Quick-Card w Austrii.

⁸ Ustawa o pieniądzu elektronicznym – *E-Geld-Gesetz*, BGBl. I nr 190, 1999, która weszła w życie 2.4.2002 roku.

⁹ Dyrektywa 2000/46/WE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością.

¹⁰ Patrz ustawa o bankowości (*BWG*) § 1 ust. 1 pkt 6.

¹¹ Które są wystawione tylko przez jednego emitenta.

Ten środek płatniczy może być wykorzystany przy dokonywaniu płatności przez Internet za produkty na przykład płyty, książki, odzież, a także można dokonywać nim transakcji zapłaty za wirtualne produkty bądź usługi (korzystanie z ofert informacyjnych, ładowanie programów, MP3 i innych danych), gdzie płatność pieniądzem elektronicznym następuje *online*¹². Pomimo tych wszystkich uznanych powszechnie korzyści, w praktyce nie utrzymały się do dziś żadne systemy pieniądza elektronicznego na wielką skalę. Oczekuje się, że wraz ze wzrostem¹³ płatności elektronicznych, tak jak ma to obecnie miejsce w Austrii, przyszłość umocni pozycję pieniądza elektronicznego i będzie sprzyjać jego rozprzestrzenianiu.

II CZ. INSTYTUCJA PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO W AUSTRII

Instytucje emitujące pieniądź elektroniczny, które nie zajmują się przyjmowaniem wkładów i udzielaniem kredytów, muszą uzyskać w Austrii zezwolenia (*Europäischer Pass*). Otrzymanie zgody umożliwia działalność instytucji w krajach należących do UE, zgodnie z obowiązującą w państwach członkowskich zasadą swobody prowadzenia usług.¹⁴

E-GG formułuje także metody i sposób prowadzenia nadzoru w zakresie elektronicznych operacji przez organy do tego upoważnione. Podtrzymano regulację prowadzenia nadzoru przez organy nadzorcze z kraju pochodzenia danej instytucji pieniądza elektronicznego.

Eminenci elektronicznego pieniądza w Austrii są uprawnieni także do wydawania i zarządzania innymi środkami płatniczymi (z wyjątkiem udzielania kredytów w jakiegokolwiek formie, czy wydawania kart kredytowych). W związku istnieje niebezpieczeństwo, że za pieniądź elektroniczny mógłby zostać uznane „*bonopodobne środki płatności*”¹⁵, które w wielu miejscach umożliwiają zakup towarów lub usług (*Einkaufsgulden*).¹⁶

Zgodnie z E-GG¹⁷ eminenci e-piędza muszą pozostawać pod kontrolą bankową instytucji działającej na terenie własnego kraju. Założenie to jest zgodne dyrektywą UE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością. Dzięki realizacji Dyrektywy o pieniądzu elektronicznym¹⁸,

¹² W czasie rzeczywistym w Internecie.

¹³ Einkauf ohne Bargeld nimmt stark zu, Der Standard.at, 2 styczeń, 2007 oraz więcej na ten temat w „Wieder Steigerungen beim Bezahlen mit Karten, 2 styczeń 2007, www.europay.at, [w:] „Wir freuen uns, dass die Geschäftsentwicklung so positiv ist und im Besonderen neue Geschäftsfelder wie Prepaid Karten und e-Commerce sehr gut angenommen werden“ i „Das Vertrauen der ÖsterreicherInnen in Kartenzahlungen steigt von Jahr zu Jahr, immer mehr Menschen bevorzugen diese moderne, bequeme und einfache Zahlungsform“ ergänzt Peter Neubauer, Vorsitzender der Geschäftsleitung von Europay Austria.

¹⁴ Poprzez otwarcie oddziału, bądź w drodze wolnego przepływu usług.

¹⁵ Na przykład: przedpłacone monety przedsiębiorstwa handlowego *Palmers*-a na zakupy w ich sklepach na terenie Austrii.

¹⁶ Środki umożliwiające zakup towarów bądź usług w wielu miejscach.

¹⁷ *E-Geld-Gesetz*, BGBl. I nr 190 1 Nr. 45/2002

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej nr 2000/46/WE w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, s. 39.

Austria zharmonizowała nadzór prawny, wynikający z ramowych ustaleń unijnych, z własnym wewnętrznym, obowiązującym w państwie systemem. Dodatkowo, wykorzystując ustalenia Dyrektywy, wypracowała neutralne technologicznie koncepcje dotyczące emisji pieniądza sieciowego. Tak więc w tym kraju działalność instytucji pieniądza elektronicznego jest zgodna z postanowieniami Dyrektywy 2000/46/UE. Prawo do emisji uzyskuje się w Austrii po spełnieniu kryteriów, dotyczących uzyskania koncesji wypracowywanych przez Komisję Nadzoru Finansowego (*Finanzmarktaufsicht*).

Natomiast instytucje pieniądza elektronicznego, które zostały dopuszczone w innym państwie członkowskim, posiadają pozwolenia na wykonywanie działalności w Austrii ramach swobodnego przepływu usług i wolności pochodzenia (*Dienst u. Niederlassungsfreiheit*) poprzez oddział na terenie całej wspólnoty. Nadzór nad taką instytucją jest dokonywany przez kraj, z którego pochodzi dany emitent.

Instytucje pieniądza elektronicznego są także w świetle prawa instytucjami kredytowymi (*Kreditinstituten*), w związku z tym podlegają BWG. § 39 i 40 BWG obliguje ich do opracowania standardów dotyczących zapobiegania „prania brudnych pieniędzy”, który może się pojawić w związku z emisją elektronicznych środków płatności. Instytucja pieniądza elektronicznego w Austrii posiada ograniczone pole działalności, wynikające z ram BWG. Ograniczenia wymagają od emitenta określonego kapitału, umożliwiającego wydawania pieniądza elektronicznego. Wymagania dotyczące ilości wymaganego kapitału zakładowego dla instytucji kredytowych znajdują się w § 3 akapit 6 BWG. Od instytucji pieniądza elektronicznego wymaga się 1 mln EUR kapitału początkowego, natomiast dla innych instytucji finansowych (w tym kredytowych) wynosi on 5 milionów euro. Natomiast sposób gromadzenia środków kapitałowych oraz płynność finansowa należą do wewnętrznych działań (w ramach obowiązującego prawa) instytucji wydającej e-pieniądz.¹⁹

Podsumowując działalność instytucji pieniądza elektronicznego w Austrii, należy stwierdzić, że w zakres jej działalności wchodzi nie tylko emisja środków, ale również prowadzenie usług, wynikających z emisji tego środka płatniczego (*Girogeschäft*)²⁰, a także wydawanie i zarządzanie innymi środkami płatniczym²¹ oraz zapisywanie danych, nawet jeśli byłoby to zlecone innemu podmiotowi lub instytucji publicznej.²² Kapitał początkowy wymagalny dla instytucji pieniądza

¹⁹ Popatrz więcej R. Heidinger, ibidem, s. 239.

²⁰ Działalności takie jak zarządzanie pieniądzem elektroniczny, wspomagające działalności powiązane z wydawaniem pieniądza elektronicznego oprócz prowadzenia działalności w zakresie konta żyrowego.

²¹ Wyjątkiem jest udzielanie jakiegokolwiek formie kredytu, zarówno wydawanie karty kredytowych.

²² Istnieje jednakże żaden wyjątek postanowień dotyczących przechowywania i ochrony danych osobowych.

elektronicznego wynosi 1 mln EUR²³. Własny wkład musi zadośćuczynić odpowiednio 2% każdego zobowiązania wobec klienta, które wynika z nie użytej sumy pieniądza elektronicznego klienta.²⁴

Przesłanki wymagane wobec instytucji pieniądza elektronicznego są mniej rygorystyczne do spełnienia niż w innej działalności finansowej. Różnią się między innymi minimalnym kapitałem początkowym oraz jego bieżącą wysokością. Z drugiej strony instytucje pieniądza elektronicznego są ograniczone w swojej działalności. Ograniczenia te dotyczą kapitału oraz wpłacanego pieniądza na wymianę.²⁵ Instytucje pieniądza elektronicznego muszą otrzymać zezwolenie na prowadzenie działalności. Każda z nich sprawdzana jest pod względem rzetelności i solidności (*Solidität*) kadry zarządzającej. Odpowiednia kadra zarządzająca, początkowe oraz bieżące kontrole w przestrzeganiu wymagań zawartych w ustawie są zbieżne pod tymi względami, co do instytucji kredytowych. Istotną przesłanką uzyskania koncesji jest kapitał w wysokości 1 mln EUR i doświadczenie zarządzających w zakresie działalności bankowej.²⁶

Instytucje wydające pieniądź elektroniczny odpowiadają głównie postanowieniom technicznym Dyrektywy pod względem wymagań koncesyjnych (*Konzessionserforderndnis*), co powoduje, iż kierownik (*Geschäfts-leiter*), struktura właścicielska, transakcje, podlegają tajemnicy bankowej.

CZ. III OGRANICZENIA W DZIAŁANOŚCI I W KAPITALE INSTYTUCJI PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO

Instytucje pieniądza elektronicznego (*E-Geldinstitute*), które nie dysponują żadną inną koncesją dla działalności bankowych (na przykład umożliwiającą udzielanie kredytów bankowych)²⁷, pominiawszy wydawanie pieniędzy elektronicznych, prowadzą swoją działalność na podstawie koncesji uprawniającej tylko do wydawania i administrowania e-pieniądem. Instytucjom pieniądza elektronicznego zabroniono, bowiem posiadania jakichkolwiek innych udziałów w innych przedsiębiorstwach, o ile te przedsiębiorca nie sprawuje roli operatywnej lub innych zadań powiązanych z instytucją wydającą pieniądź elektroniczny. Przepisy te nie dotyczą podmiotów posiadających koncesję dla prowadzenia działalności polegającej na przyjmowaniu wkładów i udzielenia kredytów.

²³ (przy instytucjach kredytowych 5 mln EUR)

²⁴ (Instytucje kredytowe, minimum 8 %).

²⁵ Otrzymany pieniądź gotówkowy musi być odłożony w wysoko płynne i obciążone małym ryzykiem aktywa.

²⁶ Przepis 46 w ibidem, T. Krumhuber, M-Comm... s. 201, W artykule 8 rozporządzenia o pieniądzu elektronicznym przewiduje możliwość zwolnienia mniejszych systemów pieniądza elektronicznego. Państwa Unii Europejskiej mogą dopuścić możliwość takiego zwolnienia w swoich porządkach prawnych, zgodnych z rozporządzeniem. Austria nie przejęła tej możliwości zwalniania.

²⁷ Tak zwane „podstawowe (czyste) instytucje pieniądza elektronicznego” („reine E-Geld-Institute”).

Na podstawie § 3 E-GG instytucje pieniądza elektronicznego podlegają ograniczeniom w zakresie zakładania lokat, aby zapewnić pełną płynność finansową, gwarantującą wymianę pieniądza elektronicznego na pieniądz gotówkowy w każdym czasie. Urząd nadzoru finansowego, uprawniony poprzez odpowiednie przepisy, określa każdorazowo stosowne granice dla ryzyka rynkowego, które może się pojawić przy otwieraniu lokat zawieranych przez instytucje pieniądza elektronicznego.

Bezpośrednia wymiana pieniądza księgowego (*Buchgeld*) lub gotówkowego (*Bargeld*) na pieniądz elektroniczny nie jest wkładem pieniężnym w rozumieniu BWG. Dlatego nie będą mają zastosowania uregulowania o bezpieczeństwie wkładu pieniężnego (*Einlagensicherung*). Jeśli instytucja pieniądza elektronicznego planuje oprócz wydawania pieniędzy elektronicznych zarówno wykonywanie działalności bankowej²⁸, zaczynają obowiązywać postanowienia BWG bez udogodnień wynikających z E-GG. Dodatkowo będzie wymagalna koncesja dla otwierania lokat pieniężnych oraz prowadzenia działalności kredytowej.

CZ. IV ZWROT PIENIĄDZA GOTÓWKOWEGO, OCHRONA PRAW KONSUMENTA

Nowy przepis w § 6 austriackiej ustawy o pieniądzu elektronicznym (*E-GG*) zawiera również procedury określające sposób wymiany środków pieniądza elektronicznego oraz zobowiązania dotyczące ochrony praw konsumenta.

Zwrot środków płatniczych odbywa się w wartości nominalnej w banknotach i w monetach bądź w innej formie wymaganej, na przykład przelewem na konto bez dodatkowych kosztów dla nabywcy. Każda umowa, sporządzona między instytucją wydającą pieniądz elektroniczny, a jego nabywcą, powinna zawierać niebudzące żadnych wątpliwości warunki wymiany środków płatniczych. Minimalny zwrot nie powinien przekraczać przewidzianej minimalnej wielkości, to jest 10 EUR.

Ustawa o pieniądzu elektronicznym oraz Dyrektywa nie budzą zastrzeżeń, co do ochrony danych osobowych, bowiem obie przewidują możliwość zapisania danych jako usługi zleconej innemu przedsiębiorcy lub państwowej instytucji. Niestety w ustawie nie spotykamy się z uregulowaniem odnoszącym się do tego, jakie dane można zapisywać oraz jakie przedsiębiorstwa lub publiczne instytucje mają i powinny takie zlecenia otrzymywać. Można tylko zauważyć,

²⁸ Na przykład oferowanie prowadzenia oprocentowanego konta bankowego do zapisywania zgromadzonych środków na rachunku, które są wynikiem wymiany pieniądza elektronicznego. Przykład zaczerpnięty z R. Heidinger, ibidem, s. 239.

że obowiązujące regulacje w żaden sposób nie są wyjątkiem od przepisów dotyczących ochrony danych osobowych.

CZ. V WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z UREGULOWAŃ INSTYTUCJI PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO W AUSTRII

E-GG przewiduje szczególne priorytety dla przedsiębiorców trudniących się działalnością w zakresie wydawania pieniądza elektronicznego, którzy nie chcą być uzależnieni od kooperowania z instytucjami kredytowymi. Dana została możliwość wykonywanie działalności instytucji pieniądza elektronicznego pod mniejszym ustawowym rygorem. Pozostaje nadal pytanie, w jakim rozmiarze banki będą gotowe do podjęcia tego typu działalności oraz czy pieniądz elektroniczny rozprzestrzeni się i czy stanie się masowym środkiem płatniczym. Czynniki, które umożliwiają rozpowszechnianie się transakcji elektronicznych, należy prostota operacji, bezpieczeństwo posługiwania się i z ekonomicznego punktu widzenia, niskie koszty jego wyemitowania. Zakłada się, że koszty pieniądza elektronicznego będą niższe niż podczas obsługi pieniądza gotówkowego, czy kosztami prowadzenia konta, kosztami przelewów, czeków, czy karty kredytowych.²⁹

CZ. VI OBECNA SYTUACJA ORAZ FUNKCJONOWANIE PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO W AUSTRII

O rozwoju systemu pieniądza elektronicznego lub pieniądza sieciowego czyta się raz po raz w relacjach prasowych³⁰. Jednak nie wszystkie jego systemy rozpowszechniły się w wystarczającym zakresie (na podstawie studiów Deutsche Bank 2000r. pieniądz elektroniczny posiadał 2% udziału w e-biznesie).³¹

Obecnie pełne wymogi spełnia system ecash™, który w połowie 2001 roku został zawieszony przez Bank Austria oraz przez Deutsche Bank 24 z powodu małego zainteresowania. Inne modele „wirtualnych pieniędzy” między innymi Millicent lub Cybercash, nie zostały dopuszczone do użytkowania w Europie ze względu na „dziury” startowe. Okazało się, bowiem, że wiodące dla operacji elektronicznych kryterium „łatwości stosowania” realizowanie jest

²⁹ T. Krumhuber, *Elektronisches Geld gesetzlich geregelt*, Kancelaria Dorda Brugger Jordis, Rechtsanwälte GmbH, Wien 2002.

³⁰ Więcej na ten temat R. Pichler, *Rechtsnatur, Rechtsbeziehungen und zivilrechtliche Haftung beim elektronischen Zahlungsverkehr im Internet*, 1998, s. 51; S. Kümpel, *Elektronisches Geld (cyber coins) als Bankgarantie*, NJW (*Neue Juristische Wochenschrift*) 1999, s. 313.

³¹ P. Mader [w:] P. Mader, M. Gruber, *Internet und e-commerce. Neue Herausforderungen an das Privatrecht*, Wien 2000, s. 56.

generalnie tylko podczas płatności kartą. Karty kredytowe więc w dalszym ciągu dominują w e-biznesie, pomimo ich wysokiego ryzyka nadużycia w operacjach internetowych.³²

Bank Austria³³ posiadał jako jedyny na terenie Austrii koncesję na wprowadzanie do obiegu pieniądza sieciowego. Rozwiązanie to bazowało na technologii holenderskiej firmy Digicash D.V., która została przejęta przez eCash™ Technologies Inc. Systemy oparte o pieniądz sieciowy (*Netzgeldsysteme*) – takie jak Quick w Austrii – są w większości systemami przedpłaconymi (*Vorausbezahlungssysteme*). Posłużmy się przykładem eCash™.³⁴ Znany system działał w oparciu o zakodowane i podpisane cyfrowo dane, które uzyskiwał potencjalny kupujący od swojego banku. Oprócz swojego konta żyrowego (*Girokonto*)³⁵, klient otrzymywał dostosowany indywidualnie system pieniądza elektronicznego współdziałający założonym kontem żyrowym. Dzięki dostarczonemu oprogramowaniu, tworzył i zapisywał we własnej cyberportmonetce pieniądze elektroniczne (*Cyberwallet*). Stworzone cyfrowe jednostki pieniężne przedstawiały określoną wartość pieniężną. Zostały „zaślepienie” (*blind signiert*) przez wydający bank tak, że nie mogą zostać przyporządkowane jakiemuś innemu określonym użytkownikowi. Dzięki temu bank nie był w stanie zrekonstruować przeprowadzonych operacji płatniczych. Wirtualne jednostki płatnicze były wysłane w ramach transakcji w sieci *online* lub *offline* poprzez e-mail do sprzedawcy. Następnie zostały przedłożone cyber bankowi. Monety pieniądza elektronicznego zostały powiązane podczas operacji ich realizowania razem z informacjami o otrzymującym zapłatę i powiązaniem do jego konta. Podczas tej operacji została uniemożliwiona ewentualna próba przejęcia jednostek płatniczych będących w drodze i zrealizowania ich przez osobę trzecią³⁶. Bank sprawdza, czy „monety” nie zostały sfalszowane lub użyte już wcześniej i czy są pierwszy raz używane.³⁷ Pozytywne sprawdzenie powoduje uznanie środków na koncie pieniądza elektronicznego. Otrzymującemu płatność uznawana była płatność tylko do sumy jaką otrzymał, a która została mu zapisana (elektroniczne jednostki płatnicze są wykonywane w formie przelewu do banku³⁸). Stąd została przelana kwota zapłaty na konto (*Buchgeldkonto*) otrzymującego zapłatę. Klient otrzymywał poza tym bezzwłocznie potwierdzenie *online*, w formie komunikatu

³² P. Mader, *Electronic Payment*, [w:] W. Zankl, *E-commerce-Gesetz*, Wien 2002, s. 90 oraz popatrz przypisy z odesłaniami do literatury na stronach 116-117.

³³ www.ba-ca.at

³⁴ Zobacz przypis 69 [w:] *ibidem*, P.Mader, *Internet und...*, op.cit., s. 56.

³⁵ Specjalne konto bankowe stworzone dla obrotu bezgotówkowego. Prowadzone przez instytucje pieniądza elektronicznego, na którym zapisywane są zobowiązania i należności.

Das Girokonto (von ital. *il giro*: der Kreis, wegen Möglichkeit, das Geld „kreisen” zu lassen) ist ein Bankkonto zur Abwicklung des bargeldlosen Zahlungsverkehrs. Es wird von einem Kreditinstitut geführt. Zahlungen werden zu Gunsten und zu Lasten des Girokontos gebucht. <http://de.wikipedia.org/wiki/Girokonto>

³⁶ Poprzez nie dopuszczanie ich do wtórnego użycia.

³⁷ Nadają się tylko do jednorazowego wykorzystania i mogą tylko od otrzymującego zapłatę w nich ze względów bezpieczeństwa zrealizowane i nie skierowane do dalszego użycia. Mówi się, dlatego o nich jako systemach jednej drogi bazujących na tokenie („*Einweg-Token-System*”). Zaczerpnięto z P.Mader, *Internet und...*, op. cit., s. 58.

³⁸ Uznanie płatności jest możliwe do sumy otrzymującego płatność, która została mu zapisana. Tak w R. Pichler, op. cit., s. 173.

o powodzeniu transakcji, co dawało mu możliwość udowodnienia wiarygodności świadczenia wykonanego w jego imieniu bez szczególnego ryzyka. Natomiast kupujący otrzymywał natychmiast potwierdzenie płatności.

Zaletą³⁹ tego rodzaju systemu jest możliwość używania jego do mikropłatności (Mikrozahlungen), występującymi przeważnie między stronami w Internecie. Korzystający z tego systemu w razie ryzyka zagubienia danych na własnym komputerze mogłby uruchomić wbudowany „system ratujący”⁴⁰.

Obecnie w austriackim prawie cywilnym znajdziemy kilka stanów faktycznych interesujących dla oceny konstrukcji prawnej stosunku zapłaty pieniądzem elektronicznym. Z jednej strony te, które przewidują zmiany podmiotowe po stronie dłużnika albo wierzyciela, co stanowiłoby przejęcie długu lub przelew wierzytelności; z od stron, należą tutaj: przekaz (*Anweisung*), umowa na rzecz osoby trzeciej (*der Vertrag zugunsten Dritter*), poręczenie (*Bürgschaft*) i gwarancja (*Garantie*). Jednak szczegółowa analiza zagadnienia nie jest przedmiotem niniejszego artykułu.⁴¹

CZ. VII OCENA UREGULOWAŃ DOTYCZĄCYCH PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO W AUSTRII

Cechą wyróżniającą transakcje z użyciem pieniądza elektronicznego jest brak konta bankowego do jego obsługi. Wyróżnia to pieniądz elektroniczny od innych dostępnych środków płatniczych. Spełnianie świadczeń za pomocą obecnie funkcjonujących w obrocie płatniczym elektronicznych środków płatności - kart kredytowych czy debetowych – konstruowane są głównie o procedury przekazów pieniężnych.⁴² Wymagalną przesłanką do kwalifikacji danego rozwiązania jako operacji za pomocą pieniądza elektronicznego jest akceptacja wartości pieniężnej, wydanej przez trzecią stronę⁴³. (Na przykład podczas zakupywania dzwonka do telefonu komórkowego oferowanego przez trzecie przedsiębiorstwo.⁴⁴)

³⁹ P. Mader, *Internet und...*, op. cit s. 58.

⁴⁰ Zagubienie pieniądza gotówkowego zdarza się również w rzeczywistości materialnej.

⁴¹ M. Hirsch, *Untersuchung des virtuellen Zahlungsmedium „eCash“ – die zivilrechtliche Einordnung, haftungsrechtliche Problemfälle sowie internationale und europarechtliche Aspekte*, Doktorat dostępny w bibliotece Wydziału Prawa w Wiedniu, marzec 2000, s. 14.

⁴² T. Krumhuber *M-Commerce und Fernabsatz von Finanzdienstlungen* [w:] B. Fletzberger, A. Schopper, *Fernabsatz von Finanzdienstlungen*, Wien 2004, s. 199.

⁴³ Akceptowanie przez inne przedsiębiorstwa niż wydające pieniądz elektronicznego.

⁴⁴ Nie jest pieniądzem elektronicznym przedpłacony środek rozmowy (*Gesprächguthaben*), ponieważ jest wyłącznie akceptowany jako środek płatniczy przez operatora komórkowego, który go wydał.

Pieniądz elektroniczny powinien posiadać cechę anonimowości przy nabywaniu towarów i usług bez podawania sprzedawcy detalicznemu na przykład nazwiska, konta bankowego, czy numeru karty kredytowej. Anonimowość transakcji jest więc nie tylko właściwością pieniądza elektronicznego, ale także cechą pieniądza gotówkowego. To anonimowość transakcji.

Zapisywanie jednostek pieniądza elektronicznego można dokonać za pomocą technologii *hardware* lub *software*. Przy wykorzystaniu systemu *hardware*, nośniki pamięci (między innymi chip komputerowy) są wbudowane w plastikową kartę, do której dostęp jest chroniony przez kod PIN⁴⁵ oraz znaki bezpieczeństwa. Natomiast system *software* wykorzystuje specjalistyczny program, przenoszący, elektroniczne jednostki tylko poprzez sieć telefoniczną. Jednak niezależnie od tego, czy zapisywanie jednostek oparte jest o *hardware* czy *software*, przesyłanie pieniądza elektronicznego siecią telekomunikacyjną nadaje mu charakter pieniądza sieciowego (*Netzgeld*). Niezależnego od tego czy oparty jest na *hardware* lub *software*.⁴⁶

Definicja pieniądza elektronicznego w BWG wyraźnie nie podkreśliła, że posiadacz pieniądza elektronicznego ma roszczenie wobec instytucji wydającej pieniądz. Jednakże formułuje procedury odzyskiwania gotówki przy wymianie. Wydaje się więc, że E-GG powinna być interpretowana w świetle Dyrektywy o pieniądzu elektronicznym z zasadami obowiązującymi, w rozporządzeniu dotyczącym pieniądza elektronicznego, traktującego pieniądz elektroniczny jako surogat pieniądza i banknotów.

Dyrektywa definiuje pieniądz elektroniczny określając go jako formę cyfrową pieniądza gotówkowego (*digitale Form des Bargelds*), który ma zawierać wszystkie jego cechy. Pieniądz elektroniczny jest podobny do gotówkowego w tym, że nie wymaga zezwolenia od banku lub innej trzeciej strony, na jego użycie. Klienci kupują niejako elektroniczny ekwiwalent pieniądza za banknoty i monety pieniądza gotówkowego. Wymieniają na pieniądz wirtualny tą samą wartość pieniężną. Zamiast karty bankomatowej⁴⁷ lub kredytowej⁴⁸ klient uzyskuje bezgotówkowy środek płatniczy, który nie tylko może wykorzystywać, tak jak wspomniane powyżej środki, ale i również tam, gdzie nie ma potrzeby zgody osoby trzeciej na jego używanie⁴⁹.

Elektroniczny pieniądz jest akceptowany przez inne instytucje niż te, które go wydają, co różni go od bonów (*Gutschein*) lub prezentowych monet płatniczych (*Geschenkmünzen*). Natomiast cechą wspólną jest to, że produkty płatnościowe podlegają zamianie, co pozwala na późniejsze realizowanie dostarczenia towarów i usług tylko poprzez remitenta⁵⁰.

⁴⁵ PIN – Personal Identification Number

⁴⁶ Ibidem, T. Krumhuber, M-Commerce..., s. 200.

⁴⁷ Gdzie jest wymagane konto.

⁴⁸ Wymagana jest umowa z towarzystwem kredytowym oraz odpowiednia solidność i wypłacalność przyszłego wierzyciela.

⁴⁹ T. Krumhuber, M-Commerce..., op. cit. s. 201.

⁵⁰ (jednofunkcyjne środki płatnicze takie jak „Monety Palmers’a, karty telefoniczne).

Wydaje się, że płatności z użyciem telefonów komórkowych za produkty i usługi przedpłacone będą odgrywać znaczącą rolę w przyszłości. Przyczyni się do tego także lepsza kontrola ponoszonych kosztów, gdyż telefon komórkowy dzięki systemowi *pre-paid* posiada zaletę lepszej kontroli kosztów (w przeciwieństwie do kart kredytowych lub poleceń zapłaty z konta bankowego (*Bankeinzug*)). Dodatkowo użytkownik pozostaje anonimowy, a to cecha pieniądza elektronicznego. Z ekonomicznego punktu widzenia grupą docelową stają się osoby niekorzystające z kart kredytowych.

W doktrynie można spotkać się z poglądem⁵¹, że emisja konwencjonalnych środków płatniczych również powinna być wzięta pod uwagę, gdyż na podstawie ustawy o pieniądzu elektronicznym instytucje wydające pieniądz elektroniczny są uprawnione nie tylko do jego wydawania, ale także do zarządzania konwencjonalnymi środkami płatniczymi.

CZ. VIII PODSUMOWANIE

Pieniądz elektroniczny powinien realizować określone idee. Należą do nich: anonimowość, niezależność od trzeciej instytucji finansowej oraz funkcjonować jako środek płatniczy i zabezpieczający określony kapitał. Emisja i korzystanie z pieniądza elektronicznego powinna zabezpieczać także niekontrolowane pomnażanie pieniądza się tego środka. Praktyka pokazuje, jak trudno jest zrealizować praktycznie przyjęte idee.

Pierwszą instytucją, której udało się połączyć ideę pieniądza elektronicznego jest holenderska firma www.digicash.com. Ich pieniądz elektroniczny obejmuje podejmowanie i deponowanie wirtualnych monet. System obsługuje konta o wybranych i otrzymanych płatnościach, kreuje i wprowadza polecenia płatnicze, a także automatyzuje potwierdzenia operacji finansowych.

Szczególnie warty odnotowania jest fakt, że była to dość przyjazna forma dla mikro płatności.⁵² Dzisiaj wielu ekspertów faworyzuje pieniądz elektroniczny.⁵³ Zaś same monety lub banknoty są zastępowane przez dane komputerowe. Jak przy pieniądzu gotówkowym, stanowią one przedmiot identyfikacji i „nie należą” do właściciela. Zamiana pieniądza gotówkowego na elektroniczne monety kosztuje. Nie jest natomiast pobierana opłata za korzystanie z Internetu

⁵¹ Pogląd T. Krumhuber, M-Commerce, op. cit, s. 201.

Na podstawie § 1 akapit 2 cyfra 2 *E-Geld Gesetz* mogłyby instytucje pieniądza elektronicznego wydawać środki płatnicze podobnych do bonów, ale akceptowane przez więcej miejsc.

⁵²C. Reissner, *Zahlungsmöglichkeiten im Internet* [w:] C. Brenn, *E-Commerce-Gesetz*, Wien 2002, s. 167.

⁵³ Na przykład DigiCash, Cybercoins, Netcash.

i dojścia do pieniędzy oraz możliwość dysponowania nimi. Elektroniczne monety przedstawiają jedno z rozwiązań, w którym zapewniona jest anonimowość, ale i również niskie koszty obsługi.⁵⁴

Koszty podczas używania DigiCash są prawie niezauważalne. Periodycznie opłaty przypadają za otwarcie konta. Płatności z użyciem pieniądza elektronicznego powodują, że kupiec pozostaje anonimowy.

Problem następuje podczas uszkodzenia lub popsucia się twardego dysku. Rozwiązaniem jest kopia bezpieczeństwa. Dzięki niej istnieje możliwość odtwarzania danych tworzona na dyskietce lub innym nośniku danych. Komputer nie jest prywatną wytwórnią pieniędzy, ponieważ każda moneta posiada swój numer. Przy płatnościach system sprawdza zasadność użycia monet. Użycie ich odnotowuje w bazie danych oraz zamyka możliwości używania dla dalszych transakcji.⁵⁵

⁵⁴ B. Schauer, *Electronic Commerce in der EU*, Wien 1999, s. 234 i nast.

⁵⁵ W. J. Jaburek, N. Wölfl, *Cyber- Recht. Marktplatz Internet - schrankenlose Geschäfte*, Redline Wirtschaftsverlag, 2002, s. 134